

BATTAL GAZİ DESTANI'NDA BİÇEMSEL VE ANLAMSAL DÖNÜŞÜMLER

STYLISTIC AND SEMANTIC TRANSFORMATIONS IN BATTAL GAZI EPIC

Dr. Mehmet Emin BARS

Pasinler Ortaokulu/ERZURUM

Özet

Türklerin Anadolu'da vücuda getirdikleri önemli destanlardan biri de Battal Gazi Destanı'dır. Battal Gazi Destanı'nı Anadolu serhatlerindeki daimî Türk-Bizans mücadeleleri doğurmuştur. Battal Gazi Malatya'da doğmuş, Abbasilerden Mutasım ile Vâsık Billâh zamanlarında (832-847) yaşamıştır. O, peygamber sülalesinden gelen tarihî bir Arap cengâveri değil, Anadolu serhatlerinde İslamiyet mefkûresi için çarpışan Türk gazilerinden biridir. İncelememizde metinlerarası ilişkiler yöntemi kullanılmıştır. Daha önce yapılan metinlerarası incelemelerde en az iki metin (alt metin-ana metin) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu incelememizde bundan farklı bir yol izlenmiş, metinlerarası inceleme tek bir anlatı üzerinde yapılmıştır. Bir destan metni olarak kabul edilen Battal Gazi anlatısında destan türünün özelliklerini taşımayan motifler (masal motifleri) tespit edilmiş, bu motiflerin genişletme yoluyla başka anlatılardan metne sokulduğu düşüncesinden hareket edilmiştir. Böylece tek bir anlatıda, anlatının türsel özelliğini taşımayan motiflerin anlatıya sonradan sokulduğu, bu yönüyle anlamsal dönüşümler oluşturduğu görülmüştür. Önce metinlerarasılık kavramı hakkında kısa bilgi verilmiş, daha sonra Battal Gazi Destanı'nda yapılan genişletme ve buna bağlı olarak meydana gelen anlamsal (öyküsel ve edimsel) dönüşümler belirlenmiştir. İnceleme sonucunda, metnin anlatıcılarının/yazarlarının önceki metinlerden/farklı anlatı türlerinden halk tarafından iyi bilinen bazı motifleri aldığı, bunları ciddi/alaycı anlamda birtakım dönüşümlerle yeni bir yapıt oluşturduğu görülmüştür. Anlatının türünü değiştirecek boyutta dönüşümlerle orijinal bir metin oluşturulmuştur. Oluşan bu yeni anlatı, zaman zaman türsel bakımdan alt metinlerden farklılaşmıştır. Bu anlamda türsel dönüşümler meydana gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Battal Gazi, Destan, Masal, Dönüşüm, Anadolu

Abstract

One of the important epics that the Turks create in Anatolia is Battal Gazi Epic. Turkish-Byzantium struggles in borders of Anatolia bring about Battal Gazi Epic. Battal Gazi was born in Malatya, he lived in the period of Mutasım from Abbasi and Vasık Billah (832-847). He is not an historical Arabian warrior coming from the Prophet dynasty, he is one of the Turkish veterans who fight for Islamism ideal in Anatolia borders. Intertextual relations method is used in our examinations. Relationships between at least two text (the bottom text-the main text) from ancient intertextual examinations were examined. Different way is used in this examination, intertextual

examination was done on a single narrative. In Battal Gazi narrative accepted as a epic text, motifs (tale motifs) which don't carry features of epic were identified. It was determined that these motifs were put in the text from other narratives through expansion. So in a single narrative, it was seen that motifs which don't carry narrative generic features were put in the text later, in this aspect it consisted semantic transformations. Firstly, short information was given about intertextuality concept, later expansion in Battal Gazi Epic and semantic transformations depending on this expansion were determined. At the end of the examination, it was seen that narrators/writers of the text take some well-known motifs by the public from the previous texts/different narrative types, they create a new artwork with some transformations in serious/sarcastic meaning. An original text is created with transformations which change type of narration. This new narration sometimes differentiate from old texts in the aspect of generic. In this sense, generic transformations occurred.

Key Words: Battal Gazi, Epic, Tale, Transformation, Anatolia

"Kitap dönemi sona erdi, yazı dönemi, özellikle de dillerin ve alıntılarının söyleşisi başladı."

Jean Claude Veraille

GİRİŞ

Destanlarda milletlerin âdet, gelenek, görenek ve yaşayış tarzları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Destanlar tarihe, dile, edebiyata, sanata, mimariye ait öğelerin geçmişten geleceğe taşınmasına, millî şuurun oluşup gelişmesine, tarih bilincine sahip, özgüveni yüksek kuşakların yetişmesine büyük katkı sağlamaktadır. Toplum, kahramanlarında görmek istediği özellikleri destan kahramanlarının şahsında destanlaştırmaktadır. Bu tür eserler aynı zamanda yazı dilinin önemli belgeleridir. Türkçenin tarihî seyrinin araştırılmasında çok önemli malzemelerdir.

Türklerin Anadolu'yu vatan yaptıktan sonra, bu coğrafyada vücuda getirdikleri önemli destanlardan biri de Battal Gazi Destanı'dır. Battal Gazi Destanı'nı Anadolu serhatlerindeki daimî Türk-Bizans mücadeleleri doğurmuştur. Bizanslıların Akrit ve Apelatlarına karşı Müslüman Türklerin de alpları ve gazileri vardı. Battal Gazi Malatya'da doğmuş, Abbasilerden Mutasım ile Vâsık Billâh zamanlarında (832-847) yaşamıştır. Battal peygamber sülalesinden gelen tarihî bir Arap cengâveri değil, Anadolu serhatlerinde İslamiyet mefkûresi için çarpışan Türk gazilerinden biridir (Köprülü, 2004: 277-278). *"Türk destancılık geleneği zemininde teşekkül eden ve İslamiyet sonrası dönem destanlarının ilk örneği olarak bilinen Seyyid Battal Gazi destanı, Anadolu'nun fetih sürecini anlatan en yaygın epik eserdir. Battalnâmenin Türkiye dışında Azerbaycan, Kazakistan, Tataristan, Kırgızistan ve Özbekistan'da tespit ettiğimiz, Anadolu Türkçesinin yanında farklı lehçelerle meydana getirilmiş metinlerini ihtiva eden çok sayıda nüshasının bulunması menkıbelerin yaygınlığı konusunda somut neticeler ortaya koymaktadır"* (Cicioğlu, 2013: 428-429). Türk muhayyilesinin şekillendirdiği millî bir destan kimliği kazanan destanın Türkler tarafından çok sevilmesinin sebebi, Battal Gazi'nin İslâmiyet'in yayılması uğruna kahramanlık göstermesi ve kahramanlığın mekânının Anadolu olmasıdır. Dilinin sade oluşu da Anadolu ve Balkanlarda Türkçe konuşan hemen herkes tarafından tarih boyunca bilinmesi, sevilmesi, okunması ve yaygınlaşmasını sağlayan diğer nedenidir. Müslüman Türklerin maddî ve manevî fetihlerini konu edinmesi ve sade dille vücut bulmasından dolayı, devletin en uzak köylerinden sarayına, ordusundan edebiyat dünyasına kadar her muhitinde ilgi görmüş ve okunmuştur. Battal Gazi Destanı, muhtemelen XI-XIII. yüzyıllar arasında teşekkül etmiş; XIII. yüzyılda kaleme alınmıştır. Destanın ilk şeklinin mensur olduğu bilinmektedir (Demir-Erdem, 2006: 99-103).

Milletler için destan, efsane, menkıbe gibi edebî mahsullerin önemi büyüktür. Bu mahsuller bir milletin ruhunda yaşayan belgelerdir. Edebî ürünlerin bir kısmında tarih ile

menkıbe birbirine karışmıştır. Battal Gazi'nin maceralarını anlatan eserlerde de bu özelliği görmek mümkündür. Battal Gazi Destanı'nın konusu Müslüman-Hristiyan savaşlarıdır. Bir tarafta Bizans kayseri, diğer tarafta İslâm dünyasının halifesi vardır. Kayser, sık sık ordu hazırlayıp Malatya üzerine sefer düzenler. Kayserin arkasında her defasında çok güçlü bir ordu vardır. Ancak Battal Gazi önderliğindeki İslâm ordusuna her defasında yenilirler. *"Türk destanı Battal Gazi'nin muhtevasında Hristiyan ordularına karşı, Türk ve Araplar, İslam birliği içinde çetin mücadelelere girmişler; ama Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması yolunda canlarını tehlikeye koyan kişiler Türk emirleri olmuştur. Bu 'Alp-Gaziler', İslâmiyetin yayılması için 'şehadet'i yegâne gaye bilip maddî menfaatleri hakir gören 'mefkûre'nin temsilcileridir. Bu kahramanların gösterdikleri harikulâdelikler sayesinde İslâm dini kendisini Hristiyan dininin hücumlarından koruyarak Anadolu'da yaşayan kalıcı bir din durumuna gelmiştir"* (Köksal, 2007: 5).

Eski Türk destanlarında dünyaya egemen olma ve milli ülkü ağırlık taşıırken, Battal Gazi Destanı'nda dini yayma ve dine dayalı öğeler ön plana çıkmaktadır. Battal Gazi, Danişment Gazi, Sarı Satuk Baba ile Satuk Buğra Han gibi ilk İslâm çağı Türk destanlarında, devlet olma ülküsünden önce, İslâm dinini yayma inancı olaylara yön verir. Bu destanlarda, devletten veya millettten ziyade, Alp-Gazilerin gazaları destanlara şekil verir. *"Battal Gazi, inancını yaymak için savaşan bir kahramandır. Soyca Hz. Muhammed'e bağlanarak kendisine Seyyid unvanı da verilmiş ve böylece yenilmez bir kahraman haline gelmiştir. İslâm dini uğruna savaşması destana ideolojik bir kimlik kazandırmaktadır, çünkü Battal'ın tek hedefi inancının bütün insanlar tarafından kabul edilmesidir. Onun bu kişiliği ve mücadeleleri destan anlatıcısı tarafından önce sözlü anlatım geleneği içinde ve daha sonra yazılı eserlerle belgelenerek destanlaştırılmıştır"* (Arak, 2010: 39). Battal Gazi yiğitliğin ve kahramanlığın simgesidir. Destanda bazen mantık dışı olaylar görülse de bunlar halkın Seyyid Battal'a yakıştırdığı kahramanlık hikâyeleridir. Halk, kahramanında görmek istediği özellikleri destan yazılı edebiyata geçirilmeden önce dilden dile dolaşırken eklemiştir. Bundan dolayı Battal Gazi Anadolu'da zengin ve ilginç bir görünümle karşımıza çıkmaktadır. Destan kişileri hem tarihsel hem de destansı nitelikler taşırlar. Bu nedenle Battal Gazi'nin tarihsel kaynaklarda ortaya çıkan kişiliği ile destandaki Battal'ı birbirine karıştırmamak gerekir. Çünkü destanda geçen olayların oluşumundan yazıldığı zamana kadar halk tarafından bir takım değişikliklere uğramıştır. *"Bir destanın kaynağını ilişkili olduğu ulusun kendi tarihi oluşturur. Ulusların idealleri bir kahramanda simgeleştirilerek halk kitleleri etkilenmeye çalışılır. Battal destanda yaptığı mücadelelerle bütün Müslüman topluluklar için örnek oluşturmaktadır. Destanların görevi tarihsel olayları sıralamak olmadığı için, anlatıcı, ulusun kahramanda görmek istediği özellikleri kendisi destana ekler"* (Arak, 2006: 53).

1. BİÇEMSSEL VE ANLAMSAL DÖNÜŞÜM

İncelememizde metinlerarası ilişkiler yöntemi kullanılacaktır. Daha önce yapılan metinlerarası incelemelerde en az iki metin (alt metin-ana metin) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu incelememizde bundan farklı bir yol izlenmiş, metinlerarası inceleme tek bir anlatı üzerinde yapılmıştır. Her anlatı türünün kendi türsel özelliğini taşıyan motifleri bulunur. Bu anlamda destan metnini diğer anlatı türlerinden ayıran kendine ait motifleri bulunur. Bu motifler metnin destan olarak tanımlanmasını sağlar. Şüphesiz ki aynı motif farklı anlatı türlerinde bulunabilir. Ancak her motif içinde yer aldığı anlatı türünün niteliğine göre anlatıda şekillenir. Örneğin kahramanın olağanüstü şekilde doğum motifi destan, halk hikâyesi veya masal anlatılarında bulunabilir. Aynı şekilde rüya motifi de birçok anlatı türünde yer alır. Ancak bu motifler tüm türlerde aynı işlevde yer almazlar. Her motif girdiği anlatı türüne göre değişim ve dönüşümlere uğrar. Bu düşünceden yola çıkılarak bir destan metni olarak kabul edilen Battal Gazi anlatısında destan türünün özelliklerini taşımayan motifler (masal motifleri)

tespit edilecek, bu motiflerin genişletme yoluyla başka anlatılardan anlatıya sokulduğu düşüncesi kabul edilecektir. Böylece tek bir anlatıda anlatının türsel özelliğini taşımayan motiflerin anlatıya sonradan sokulduğu, bu yönüyle anlamsal dönüşümler oluşturduğu görülecektir. Önce incelememizde kullanılan metinlerarasılık kavramı hakkında kısa bilgi verilecek daha sonra Battal Gazi Destanı'nda yapılan genişletme ve buna bağlı olarak meydana gelen anlamsal (öyküsel ve edimsel) dönüşümler belirlenecektir.

Metinlerarasılık kavramı 1960'lı yılların yazın eleştirisinde M. Baktin, J. Kristeva, R. Barthes vb. eleştirmenlerin girişimlerine bağlı olarak ortaya çıkar. Önceleri tarihe, yazara, yazarın psikolojisine, amaçlarına göre ele alınan metinler sonraları değişir. Söylemlerin iç içe geçtiği, yapıtların üst üste gelerek birbiriyle karıştıkları, yazınsal metinlerin çok sesli nitelikte olduğu, metnin ve anlamının başka metinlerden gelen kesitlerin iç içe geçmelerine bağlı olarak üretildiği yeni bir metin tanımı ortaya konulur. Metin çözümlemelerinde bu düşüncelerin öne çıkarılmasıyla klasik yazı düşüncesi derinden derine değişir. Metinler bir alıntı mozaiki, ayrışık unsurların bir araya geldiği bir uzam olarak tanımlanır.

“Ana metin düzleminde, alt metin (ya da gönderge metin) bir oyun düzeninde, daha çok eğlendirmek veya yermek amacıyla dönüştürülür. Ama dönüşüm hep bir oyun düzeninde yapılmaz. Onun karşısına ciddi düzende yer alan dönüşüm ve taklitleri yerleştirmek gerekir” (Aktulum, 2007: 142). Gerard Genette, daha yansız ve geniş bir alanı kapsadığı için ciddi dönüşüm sözcüğü yerine değiştirim (transposition) sözcüğünü kullanır. Hiciv ve eğlendirmek amacıyla yapılan değişimlerin yanı sıra, geniş boyutlu ve ciddi dönüşümler de vardır. Ciddi dönüşümler geniş hacimli yapıtlara uygulanan çok sayıda değiştirim yöntemini kapsayan ana-metinsellik kılğılarından biridir. Ciddi dönüşümler biçimsel ve anlamsal olmak üzere ikiye ayrılır:

A. Biçimsel Dönüşümler: Biçimsel dönüşümler bir metnin sadece biçimine yönelik yapılan dönüştürüm veya yeniden yazma işlemidir. Burada dile ve şekle yönelik değişimler yapılır. Biçimsel dönüşümleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

a. Çeviri: Biçimsel dönüşüm yöntemleri arasında en belirgin ve en sık kullanılanıdır. Çeviri, bir metni bir dilden başka bir dile aktarmaktır. Çevirinin aslına uygunluğu biçimsel olduğu kadar anlamsal dönüşümleri de etkiler.

b. Koşuklaştırma: Düzyazı biçiminde yazılmış bir metni dizeler halinde yeniden yazmadır. Genette'e göre bu yöntemin kökeni Ezop masallarını dizeler halinde yeniden yazmaya çalışan Socrates'e kadar uzanır. Burada biçimsel olduğu kadar anlamsal dönüşümler de meydana gelebilecektir.

c. Düzyazılaştırma: Dizeler halinde yazılmış bir metni düzyazıya dönüştürmektir. Bu yöntem koşuklaştırmadan daha yaygın uygulanan bir dönüştürüm biçimidir. Dizeler halinde verilen bir yapıt başka bir dile aktarılırken kimi zaman çeviriler düz yazı biçiminde verildiğinden çoğunlukla çeviri ile birlikte anılır.

d. Vezin Dönüşümü: Bir vezinden başka bir vezne dönüştürmek yöntemine denir. Bir şiirin hecelerini arttırdığı veya azalttığından dolayı nicel bir dönüştürüm yöntemidir.

e. Biçem Dönüşümü: Kötü bir biçimde yazılmış bir metnin biçimini çeşitli dil bilgisel işlemlerle yeniden düzenlemektir. Üç şekilde yapılır:

1. İndirgeme: Bir metinden bir parçayı kesip çıkarmaktır. İndirgeme çeşitli şekillerde uygulanır. Öz-kısaltma, ayıklama, özetleme gibi yollarla yazar, metnini kısaltır.

2. Genişletme: İndirgemenin tersine, yapıta kahramanın serüveni ile pek ilgili olmayan bölümler eklenir. Örneğin XVII. yüzyıl tiyatrosunun konularının bir kısmı daha önceki anlatı konularının bazı bölümlerinin genişletilerek tiyatroya uyarlanmış biçimleridir.

3. Kipsel Dönüşüm: Alt metnin belirgin gösterim kipinde yapılan değişikliklerdir. Burada bir kipten başka bir kipe geçiş esnasındaki değişiklikler ele alınır.

B. Anlamsal Dönüşümler: Alt metnin anlamsal içeriğinde meydana gelen değişimlerdir. Bir metin biçimsel olarak dönüştürülürken alt metnin anlamı da ister istemez değişir. Yapıtların ekleme ve çıkarma işlemlerine tâbi tutulmaları anlamları da bir ölçüde etkiler. Anlamsal dönüşümler “öyküsel dönüşüm” ve “edimsel dönüşüm” şeklinde ikiye ayrılır:

a. Öyküsel Dönüşüm: Öyküsel dönüşüm bir metnin tarihsel ve coğrafi çerçevesindeki dönüşümleri içerir. Bir eylem bir öykü zamanından başka bir öykü zamanına aktarılırken ya da bir yerden başka bir yere aktarılırken eylemde meydana gelen değişiklikler öyküsel dönüşüm adı altında ele alınır. Bunun sonucunda edimsel bir dönüşüm oluşur.

b. Edimsel Dönüşüm: Edimsel dönüşüm ise olayın akışındaki değişimleri kapsar. Öykünün zaman ve yerindeki dönüşümün doğal sonucu olarak eylemin akışında da dönüşüm meydana gelir. Anlamsal dönüşüm iki yöntemle yapılabilir: “transmotivation” ve “transvalorisation”.

Transmotivation (örgesel-dönüşüm), bir örgeyin bir başka örgeyin yerine konmasıdır. Alt-metnin kapsamadığı bir yere bir örge sokulabildiği gibi bir örge kaldırılıp ana-metinde bir başka örgeyin varlığı telkin edilebilir. Transvalorisation (değersel-dönüşüm) ise açık ya da kapalı biçimde bir eylem veya eylemler bütününe bağlanmış olan değer ya da değerler dizgesinin bütünüyle yıkılıp yerine başkalarının getirilmesidir (Aktulum, 2007: 142-148; Aktulum, 2011: 415-487).

Halk anlatılarında meydana gelen değişim ve dönüşümlerle ilgi ülkemizde bolca çalışma yapılmıştır. Yeni yılın başlaması, bolluk ve berekete kavuşma, kış boyunca ölü sayılan tabiatın canlanması, yağmurun yağması, iyi ve bol ürün alınması gibi dilek ve temennileri özünde taşıyan nevrüz kutlamalarının “Sultan Navruz Dansı” adı verilen birtakım uygulamaları ve inanışları doğurması (Ersoy, 2004); Keloğlan tipinin Taz Kaan figüründen ayrışıp bağımsız bir kişiliğe bürünmesi (Ölçer Özünel, 2005); çağdaş kent hayatında atasözlerinin korunan kalıbına bir “yeniden yaratım” sürecinin de eklenmesiyle internet sitelerindeki dönüşümleri (Buğra, 2005a); fıkranın markalaşma, reklam ve pazarlamada oynadığı rolün niteliğinin sonucu olarak satılan ürünlerde geçirdiği değişimler, stand-up’a aktarımı (Buğra, 2005b; Yeşil, 2005); yeraltı edebiyatının dilsel dokusunda atasözleri ve deyimlerin dönüşümü (Uslu, 2005); soylu eşkıya tipinden İnce Memed’e dönüşüm (Akdeniz, 2008); Dede Korkut hikâyeleri ile Battal Gazi Destanı’nı konu, kahraman, üslûp olarak taklit eden birçok yeni metin yazılması, televizyon dizilerinin çekimi (Timuroğlu, 2005; Uyanık, 2009; Bars, 2013; Bars, 2014); alkışların, yaşanan teknolojik gelişmeler ardından hayatımızın bir parçası haline gelen/getirilen internet ve cep telefonları aracılığıyla yaratılan kültür endüstrisi içerisinde dönüştürülerek metalaştırılmaları (Çamkara, 2007); halk hikâyelerinden tiyatro eserlerine, romanlara ve masallara dönüşümler (Bektaş, 2009; Özay, 2009: 18; Başaran, 2012; Daşdemir, 2013); geleneksel şiire ait koşma, mani, ağıt gibi nazım şekli ve türlerinin yanı sıra güzelleme, koçaklama vd. türlerdeki metinlerin özel bir ezgiyle türkülere dönüşümleri (Yakıcı, 2012); türkülerin sözlerinde meydana gelen biçimsel ve anlamsal dönüşümler (Daşdemir, 2014) bu anlamda zengin bir kaynakça sunar.

L. Degh “Halk bilimi olarak adlandırdığımız kavram, popüler medya sayesinde bütün topluma işlemektedir. Buna halk bilimi denmesinin nedeni sadece modern tüketicilerin ihtiyaçlarına uyması için eski formların değiştirilmesi değildir. Halkbilimi malzemeleri, gözlerimizin önünde bir çiçek gibi açarak ve kendini yeniden üreterek, daha güçlü bir şekilde daha fazla otorite ve prestijle donanmış olarak yeni formlar şeklinde karşımıza çıkar” demektedir (Aktaran Ersoy, 2004: 88). Kültürün ve geleneğin doğasında var olan gelişim, değişim ve dönüşümle yeni ihtiyaçlara cevap verecek terkiplerin oluşması beklenen bir durumdur.

2. BATTAL GAZİ DESTANI'NDA BİÇEMSEL VE ANLAMSAL DÖNÜŞÜMLER

İncelememizde yazma bir metin kullanılmıştır. Sözlü anlatmalarda oldukça kısa ve belli epizotlar etrafında anlatılan destanın en geniş ve mütekâmili Hicri 1206 tarihli Nezif isimli bir şahıs tarafından yazılmış olanıdır. İncelememizde bu metnin Hasan Köksal tarafından dilinin sadeleştirilerek günümüz Türkçesine aktarıldığı “Battal Gazi Destanı” (2007) adlı eseri kullanılmıştır. Battal Gazi Destanı’nın özeti kısaca şu şekildedir:

Resululah’a Cebrail tarafından, 200 yıl sonra Malatya’dan Cafer adlı bir yiğidin çıkıp Rum’u alacağı haberi verilir. Sahabelerden Abdülvahab da bunu görecektir. Resulullah, Cefer’e ulaştırması için Abdülvahab’a bir mektup verir. Hz. Ali’nin soyundan gelen Ali el Medeni Yezidiler zamanında önce Bağdat’a oradan da Malatya’ya yerleşir. Ali el Medeni’nin torunlarından Hüseyin Gazi, Malatya seraskeri olur. Hüseyin Gazi’nin Cafer adlı bir oğlu olur. Hüseyin Gazi, Mamuriye şehrinin beyi Mihriyayıl’ın adamları tarafından öldürülür. Onun yerine Abdüsselam serasker olur. Cafer 13 yaşına geldiğinde babasının mansıbını Malatya beyinden ister. Cafer babasını öldüren Mihriyayıl’i öldürerek babasının intikamını alır. Cafer babasının mansıbını alarak serasker olur. Cafer, Ahmer adlı bir kâfiri yener; Ahmer Müslüman olur. Ahmer tarafından Cafer’e Battal ismi verilir. Battal önce amcasının kızı Zeynep Hatun’la, daha sonra Rum Kayseri’nin kızı Mahpiruz ve Taryun’un kızı Gülendaml ile evlenir. Battal’a çok kere hile ile kötülük yapmaya çalışan Abdüsselam, Kayser’e esir düşer. Battal, Abdüsselam’ı kurtarır. Battal Malatya şehrinin etrafındaki tüm beyleri yener, onları Malatya emirine bağlar. Birçok defa Kayser tarafından zindana atılan Battal, her seferinde kurtulmayı başarır. Emir Ömer’in kızını isteyen Battal’dan çok mal istenir. Battal bu malları almak için Hindistan’a gider. Burada devlerle, cadılarla, perilerle çeşitli mücadelelere girer. Kafdağı’na gider, padişahın kızını kurtarır. Her seferinde Hızır ile perilerin yardımını alır. Emir Ömer’in istediği malları alır; Kayser tarafından yağmalanan Malatya, Battal tarafından kurtarılır. Battal’ın getirdiği mallarla şehir yeniden imar edilir. Peygamberlik iddiasında bulunan Babek ile halifelik iddiasında bulunan Hakem, Battal tarafından öldürülür. Battal’ı gören Kayser’in kızı ona âşık olur. Düşman saldırısından Battal’ı uyandırmak için kız tarafından atılan küçük bir taş Battal’ın ölümüne neden olur (Köksal, 2007).

Metinlerarasılıkta, dönüşüm kavramının temelinde de yer alan, bir yapıtın biçimsel ve anlamsal devingenliği belirlenmeye çalışılır. Dönüşüm türsel, biçimsel ve içeriksel bakımdan gerçekleştirilebilir. Ute Heidman metinlerarası bir görüngede, masal çözümlemesi bağlamında, türsel dönüşümü ifade etmek için “türsel yenidenbiçimlendirme” kavramını kullanır. Bu işlem bir masal ya da bir folklor ürününün başka bağlamlarda yeniden yazılması işlemine karşılık gelir. Türsel biçimlendirme bir türü belirleyen bir özelliğin yeni bir sözceleme durumunda kullanılmasıdır. Bu yeniden kullanımda, bir dönüştürme vardır. Richard Bauman bu tür ilişkileri “türsel metinlerarasılık” kavramıyla ifade ederken; G. Genette, tür kavramını metinselaşkınlık ilişkilerden biri olan “üst-metinsellik” başlığı altında inceler. Bir destan metninin formundan çıkarılıp masal, müzik, opera, tiyatro, şiir, roman gibi türlere uyarlanmaları türsel bir sorgulamayı gerektirir. Türsel dönüşüm biçimsel, içeriksel ve işlevsel dönüşümleri ve yeniden yazılan bir yapıtın türsel bakımdan getirdiği yenilikleri belirlemeye çalışır. Böyle bir işlemle yazar, türsel olarak yeni bir eş metin yanında önceki yapıtlardan yola çıkarak yeni öyküler yaratır (Aktulum, 2013: 63-68). “Daha açık bir dille tür, belli tipteki bir metnin üretilmesine ve alınılmasına yönlendirilmiş bir söylem stilidir. Bir söylem belirli bir tür ile kaynaştırıldığında, onun üretilmesini ve yorumlanmasını sağlayan süreç, önceki metinlerle olan metinlerarası ilişkilere aracılık edecektir” (Bauman, 2008: 116). Her folklorik ürün, önceki dönemlere ilişkin unsurları yeni anlam etkileri oluşturmak adına, değişik işlevlerde yineler.

Yeni bir bağlama katılan her folklorik yapıt yeni bir kılıkta, biçimde ve anlamda karşımıza çıkar.

Battal Gazi Destanı'na aşağıdaki “*masal motifleri*”nin eklenmesiyle (*genişletme*) anlatıda, *anlamsal* (hem *öyküsel* hem de *edimsel*) *dönüşümler* meydana gelmiştir. Meydana gelen bu dönüşümler metnin türünü de etkilemiş, “*türsel yenidenbiçimlendirme*”yi beraberinde getirmiştir:

2.1. Hayvanların Konuşmaları/Yardımları

Seyyit esir olan Müslümanları kurtarmak için mağribe doğru yola çıkar. Bir pınar kenarında yemek yer. Aniden bir meşe içinden bir **aslan** çıkar. Bir taş üstünde kimi kuru kimi yaş dağ yemişlerini getirip Seyyit'in önüne koyar. Aslan, Seyyit'e selam verir; ondan özür diler; burada sadece bu yemişlerin bulunduğunu söyler. Seyyit, atı Aşkar'ı aslana emanet ederek yoluna devam eder (Köksal, 2007: 85-86)¹. Seyyit seferinden dönerken bir nara atar, aslan çıkagelir. Seyyit'in önünde yüzünü yere koyar. Aslan, Aşkar ile birlikte yedi yüz at daha getirip Seyyit'e verir (96).

Seyyit, bir deniz kenarına gelir. Burayı aşmak için bir gemi gereklidir. Seyyit Allah'a yalvarır. Ansızın bir dalga kopar, arkasından bir **balık** çıkar. Bu balık bir dağı andırır. Kenara yaklaşır ve güzel konuşmasıyla selam verir: “*Ya Seyyit! Ben Yunus Peygamberi karnımda kırk gün barındıran balığım. Bu sebeptendir ki ben bütün balıkların şeyhi ünvanını aldım. Bugün bir ses işittim, ‘yürü var, Seyyit Battal’ı sudan geçir’ deniliyordu. Şimdi gel, benim sırtıma bin, seni öte yakaya geçireyim*” (192) der. Seyyit balığın sırtına biner. Balık Seyyit'i bir adaya götürür, sonra denizde kaybolur. Seyyit, Mihrasep'in kızını devin elinden kurtarır. Deniz kıyısına geldiğinde tekrar o balık tarafından karşı kenara götürülür.

Seyyit düşman elinde esirken, ejderha gibi bir **yılan** ağacın tepesinden iner. Kâfirler sarhoş biçimde uyumaktadırlar. Kazanları da yemek ile doludur. Yılan gelir, aşıllardan biraz yer, başını yemeklere sokarak kusar. Yılan daha sonra geldiği yere döner. Seyyit bu durumu görür ve hayrette kalır. O gün beylerden bu yemekleri yiyen yetmiş adı belli kişi ölür (214).

Seyyit bir gün dibi balçıkla kaplı bir kuyuya düşer. Kırk adım yürür, duvar dibine gelir oturur. Hiç durmadan Kur'an okur. O anda bir ışık belirir, sesler duymaya başlar. Bu sesler yılanların sesleridir. Ayet'el-Kürsî'yi okur, üfler, parmağıyla bir daire çizer içine girer. Yılanların bir kısmı ejderhaya benzemektedir. Bir ejderha ve sırtında küçük bir alaca **yılan** ona doğru yaklaşır. Bunun sağ ve solunda da yılanlar vardır. Ejderhanın sırtındaki küçük yılan Seyyit'e yaklaşır ve onunla konuşur: “*Ey gaziler sultanı Seyyit Battal Gazi, nasılsın? Kaderde buraya düşmen ve acayiplikler görmen varmış. Benim adım Yemliha'dır, lakabıma da Şah Maran derler. Bu gördüklerin benim askerlerimdir. Süleyman Nebi'den sonra Belukiye ve Affan beni tuttular, kırk gün dağda ve taşta gezdirdiler. Hangi ot şifalı menfaatlı veya neye yaradığını bana bildirdiler, yazdılar. Sonunda Hak Teâla bize kurtulma fırsatı verdi, kurtuldum, geldim, bu kuyuya girdim. Bir defa da dışarı çıktım, o iki cihanın övdiği Muhammed Mustafa'yı ziyaret ettim. Sonra yine buraya geldim. Buraya Cehennem kuyusu derler. Bunun bir kapısı Kaf Dağı'na açılır*” (219-220). Seyyit'in karnı acıkır. Küçük bir yılanın getirdiği taşı alır, ağzına koyar. Karnı doyar, gözü açılır. Seyyit uykuya dalar. Uyandığında bu kez bir **ejderha** görür. Üç bin kere ihlas suresini okur. Ejderhanın kuyruğundan tutar, ejderha onu kuyunun dışına çıkarır.

Bir gün halifenin kızı Safiye Banu kaybolur. Saide Banu ağlarken bahçede iki yeşil **kuş** görülür. Kuşlar halifenin kızının Rad Cazı tarafından kaçırıldığı için ağladığını söyler. Cazı onu yedi deniz ötede, Ayn el Katar denen yere götürmüştür. Cazı buradan tam yüz kırk kız götürmüştür. Seyyit halifenin kızını kurtarmaya gider (305).

¹ Alıntılar aynı eserden yapıldığından bundan sonra sadece sayfa numaraları verilecektir.

2.2. Okunan Dualarla Olağanüstü İşler Yapabilme

Seyyit, Halut ile Calut'u öldürür, kavmini İslam'a davet eder. Kavim, Hz. İsa'nın ölüyü dirilttiğini, Hz. Musa'nın da çeşitli mucizeler gösterdiğini söyleyerek ondan ölüyü diriltmesini böylece Müslüman olacaklarını söylerler. Asım'ın yanına gelerek ölüleri diriltecek bir duanın olup olmadığını sorar. Asım ona İlyas Peygamber huzurunda bir duanın bulunduğunu söyler. İlyas Peygamberin makamı denizin içinde görünen dağdadır. Kırk gün oruçtan sonra Seyyit'in muradı hâsıl olacaktır. Seyyit bir kayığa biner, o dağa varır. Burası cennete benzer bir yerdir. Ulu bir ağacın yanında bulunan bir su çeşmesinden abdest alır, namazını kılar. Kırk gün yemez, içmez oruç tutar. Kırk gece tamamlanınca sabah vakti İlyas Peygamber çıkar gelir. Seyyit ellerini öper. Seyyit ezan okur, İlyas Peygamber ona imamlık eder. Seyyit'e birçok öğütte bulunur. "Gözünü yum" der. Seyyit gözlerini yumunca kendini deniz kenarında bulur. Yanında ne İlyas Peygamber ne de namazgâh vardır. Seyyit'in isteği yerine getirilir. Seyyit, **İlyas peygamberin duasını** okuyarak bir kız ile bir delikanlıyı diriltir. Gençler bu dünyada gözlerinin olmadığını söylerler, İlyas Peygamberin duasını tekrar okuyunca gençler canlarını Hakk'a teslim ederler. Seyyit onları defneder, üstlerine türbe yapılır (93-94).

Bin kadar düşman askeri Seyyit'i bir tahtaya bağlar, bir kuyunun üstüne getirirler. Cellatlar ellerinde kılıçları Seyyit'in boynunu vurmak için beklerler. Cellatlardan biri Seyyit'in boynunu vurmak için gelir, boynunu vurmak için hamle yaptığında Seyyit'in üstüne düşer, ikisi de kuyuya düşerler. Kayser'in emriyle üzerleri büyük taşlarla kapatılır. Seyyit kuyuya düştüğünde üç kere **ihlas suresini** okur. Kuyunun dibinde balçığa gömülür. Kırk adım yürür, duvar dibine gelir oturur. Hiç durmadan **Kur'an** okumaya devam eder. O anda bir ışık belirir, sesler duymaya başlar. Bu sesler yılanların sesleridir. **Ayet'el-Kürsî**'yi okur, üfler, parmağıyla bir daire çizer, içine girer (219-220). Seyyit uykuya dalar. Uyandığında bu kez bir ejderha görür. Üç bin kere ihlas suresini okur. Ejderhanın kuyruğundan tutar, ejderha onu kuyunun dışına çıkarır.

Seyyit bir gün bir yiğide rastlar. Yiğit kırk yıldır bir cazının elinde tutsaktır. Bu cazı Seyyit'in öldürdüğü Guzende cazının karısıdır. Bu cazının iki oğlu vardır. Kimi görseler ya kebab eder ya da hapsederler. Kadın ansızın çıkagelir. Cazı efsun yapar, bulutlar peyda olur, her yer karanlık olur. Seyyit'in üzerine ateşler yağar. Seyyit o anda **Hızır peygamberin duasını** okur, cazılık bâtil olur. Seyyit, Hızır peygamberin verdiği okla onu öldürür (252).

Seyyit, kalede bulunan Hilal cazı ile beraberindeki kırk bin ifrit cazı ile savaşı. **Hızır duasını** okur, cazının sihirleri boşa çıkar (274-275).

Bir gün halifenin kızı Safiye Banu kaybolur. Halifenin kızı yüz kırk kızla birlikte Rad Cazı tarafından yedi deniz ötede Ayn el Katar denen yere kaçırılır. Seyyit halifenin kızını kurtarmaya gider. Yolda karşısına bir dev çıkar. Devin boyu kırk arşındır, kırmızı bir yüzü vardır, kuyruğundan ateş saçmaktadır. Bu dev Rad Cazı'dır. Çeşitli sihirlerden sonra cazı kaybolur. Yolda bir geyiğe rastlar. Geyiği bir türlü yakalayamaz. Peygamber ve evliyadan yardım ister. Hızır yardımına gelir. Kovaladığı geyiğin Rad Cazı'nın kızı olduğunu söyler. Hızır tarafından Tamus Peri'nin yanına götürülür. Tamus Peri, Seyyit'i Rad Cazı'nın yanına götürür. Seyyit, **İsm-i Azam duasıyla** cazının sihrini boşa çıkarır; cazıyı öldürür (305-310).

2.3. Deniz İçinde Ev Yaptırma

Savaşta elde ettiği Kayser'in kızını Seyyit, halifeye gönderir. Ancak kız hain Akabe tarafından kaçırılır. Akabe suçu Seyyit'in üzerine atar. Halife buna inanınca Seyyit kızı aramaya koyulur. Akabe, kızı kardeşinin yanına yollamıştır. Kızın kardeşi, Seyyit'ten kızı korumak için deniz ortasında bir ev yaptırır; kızı onun içine koyar (168). Ancak Seyyit çeşitli hilelerle kızı bulunduğu yerden kaçırmayı başarır.

2.4. Elde Edilmesi Güç İsteklerde Bulunma

Seyyit, Emir Ömer'in kızını kendisine ister. Emir Ömer vermeye pek yanaşmaz. Onun için ona güç şartlar koşar. Karısı, Emir Ömer'e Seyyit'ten şunları getirmesini ister: *"Hindistan'da ak fil vardır. Onun üstünde kızıl altından çadır-ı hümayun, ayağında da altın halhal vardır. Onu getirmesini iste. İkinci olarak, yüz kıvrıcık tüylü deve, dört yüz arabi at ve her birinin üzerinde güzel olan elli kızı alsın, bunları getirsin"* (184). Seyyit kendisinden bunları getirmesi için bir yıl vade ister.

2.5. Destan Mekânları/Mekân Değiştirme

Seyyit, Emir Ömer'in istediklerini bulmak için yola koyulur. Avlana avlana ilerler. Bir gün bir deniz kenarına varır. Allah'tan yardım ister. Uykusu gelir, yatıp uyur. Kulağına at kişnemesi gelir, uyanınca yanı başında Hızır Aleyhisselam'ı görür. Hızır: *"Kamçı vur ve gözünü yum"* (185) der. Seyyit öyle yapar. Gözünü açtığı anda kendisini denizin öbür tarafında bulur. Geldiği yer **Hindistan**'dır.

Seyyit, Ak Fil'in nerede olduğunu Mihrasep'ten öğrenir. Ak Fil, **Heylan Sultanı** katındadır. Oraya yedi günlük sürede varılır. Heylan putperesttir (195).

Seyyit, Guzende cazının oğlu tarafından kaçırılan oğullarını kurtarmak için **Kafdağı**'na gider. Bir gün ulu bir dağa rastlarlar. Bu dağda bulunan mağarada kırk ifrit zenci oturmaktadır. Seyyit bunların hepsinin başlarını keser, tutsak ettikleri padişahın kızını kurtarır (262).

Bin kadar düşman askeri Seyyit'i bir tahtaya bağlar, bir kuyunun üstüne getirirler. Cellatlar ellerinde kılıçları Seyyit'in boynunu vurmak için beklerler. Cellatlardan biri Seyyit'in boynunu vurmak için gelir, boynunu vurmak için hamle yaptığı anda Seyyit'in üstüne düşer, ikisi de kuyuya düşerler. Kayserin emriyle üzerleri büyük taşlarla kapatılır. Kuyunun dibinde balçığa gömülür. Kırk adım yürür, duvar dibine gelir oturur. Buraya **Cehennem Kuyusu** derler. Bunun bir kapısı da **Kafdağı**'na açılır (219-220).

Seyyit, otuz gemi, otuz bin askerle **Kafdağı**'na gitmek için yola çıkar. Bunlar bir gün bir adaya varırlar. Ada çok güzeldir. Seyyit, bir güzel sahra ortasında bir **ağaç** görür. Ağacın dalları asumana yükselir. Ağacın altında inciden yapılmış ulu bir kubbe vardır. Altında hoş bir pınarın aktığını görür. Birdenbire kubbe yarılr, içinden üç pir çıkar. Seyyit'e selam verirler. Seyyit'e: *"Hoş geldin, ey Resûlullah'ın oğlu! Cemalini özlemiştik, mübarek yüzünü gördük elhamdülillah"* (272) derler. **Gökyüzünden** bir sofrada üç tabak yemek gelir. Yemeklerini yedikten sonra sofraya tekrar havaya yükselir. Seyyit burasının neresi olduğunu sorar. Burası Kafdağı'dır. Zülkarneyn türbesi buradadır. Onlar da Zülkarneyn yarenlerindendir. Periler tarafından cemaatleri kırılmış, bunlar da bir mağaraya kaçmışlardır. Bir gün işittikleri bir sesle mağaradan çıkıp bu kubbeye konulmuşlardır. O günden beri beş bin beş yüz yıl geçmiştir (271-272).

Bir gün halifenin kızı Safiye Banu kaybolur. Saide Banu ağlarken bahçede iki yeşil kuş görülür. Kuşlar halifenin kızının Rad Cazi tarafından kaçırıldığı için ağladığını söylerler. Cazi onu yedi deniz ötede, **Ayn el Katar** denen yere götürmüştür (305).

2.6. Olağanüstü/Büyülü Güç

Kayserin kızı Ketayun, Seyyit'e ilaç verir. İlaç yedi gün boyunca tesirini gösterir. Seyyit ilacın tesiriyle yedi gün boyunca uyanmaz. Seyyit yedinci gün uyanınca kâfirlerin kendisini esir ettiğini görür. Seyyit'i tahtaya bağlarlar. Seyyit *"ya Allah"* diyerek bir kez silkinince bütün bağları koparır. Yumruğuyla elli altmış kâfir öldürür (212-213).

Ketayun, elinde esir olan Seyyit'e kızınca yerinden fırlar, kılıcını çeker, Seyyit'e saldırır. Allah'ın kudretiyle kılıç, Seyyit'in ellerinin bağını çözer. Seyyit bir nara atar, Ketayun hemen kaçar (215).

Vezir Yemliha, Seyyit'i esir eden Kayser onun boynunu vurmak istediğinde şunları söyler: *"Ey şah! Bunun kanını yere dökmeyin, Taryun ateşte yaktı, ölmedi. Akabe Kadı, ağu verdi,*

ölmedi. Bunun kanını yere dökersen kanı toprağa karışır, topraktan ot biter, o otu koyun yer, o koyunu da insan yer; insanda şehvet hâsıl olur, şehvetten yine Battal olur" (215).

2.7. Devlerle Savaşma

Seyyit, bir şehre varır. Şehrin beyinin adı Mihrasep'tir. Seyyit onu İslamiyet'e davet eder. Mihrasep, bir kızının olduğunu, onları devlerin kaçırdığını, onu kurtarırsa Müslüman olacağını söyler. Seyyit yola koyulur. Yolda kırk arşın boyunda **Ancaf** adlı deve rastlar. Ancaf'la dövüşür, onu yener, Ancaf Müslüman olur. Seyyit biraz yol gidince Ancaf'ın kardeşi **Azraf**'a rastlar. Seyyit bu devi de yener, o da Müslüman olur (190-191). Seyyit bir balığın sırtına biner. Balık Seyyit'i bir adaya götürür, sonra denizde kaybolur. Seyyit, devi bulur, başını keser, derisini yüzer. Kızı kurtarır. Deniz kıyısına geldiğinde tekrar o balık tarafından karşı kenara götürülür.

Seyyit, oğlunu öldüren cazıyı yakalamak için bir dağın tepesine çıkar. İçi karanlık bir kuyudan aşağı kırk adım iner. Bir kapı görür, buradan içeri girince bir saraya rastlar. Orta yerde Süleymanvari bir taht vardır. Sarayın iç duvarları altın yazılarla süslenmiştir. Nakışlı her bir sofanın kırk hücresi vardır. Bu hücreler altın ve gümüşlerle doludur. Sarayın ortasında bir mermer direk üzerinde yazılmış yazıları okur. Bu yazı İskender Zülkarneyn tarafından yazılmıştır. Aristoteles de onun veziriymiş. Seyyit, hücrelerde kırk güzel kız ile oğlan görür. Onlar **dev** tarafından tutsak edilmişlerdir. Seyyit devi öldürür, kırk güzel kızla oğlanı kurtarır (253-254).

2.8. Cadılarla/İfritlerle Mücadele

Kâfirler bir gün aralarında Seyyit'i nasıl yenecekleri üzerinde konuşurlarken Esatur, onunla ancak bir cazı bulunursa başa çıkılabileceğini söyler. Harun adlı vezirin önerisiyle **Harus** adlı cazı bulunur. Harus kimi domuza kimi ejderhaya binmiş, yılanı kamçı edinmiş, her biri değişik surette bir alay kötü kokulu **ifrit**lerden oluşan kavmiyle beraber gökyüzünden iner. Harus, Seyyit'le başa çıkamayacağını, kendisinin **Guzende** adlı bir cazı tanıdığını, ancak onun Seyyit'i yenebileceğini söyler. Bu arada Velid adlı hain Seyyit'i kandırarak onu tek başına bir adada bırakıp kaçar. Seyyit burada Hızır'la karşılaşır. Hızır Seyyit'e çok nasihatler ederek üç ok verir. Diğer taraftan Harus ile Guzende adlı cazılar İslam askerlerine çeşitli büyüler yaparak onları yener. Seyyit, Hızır'ın verdiği oklarla cazıları yenmeyi başarır (230-237).

Seyyit bir gün bir yiğide rastlar. Yiğit kırk yıldır bir cazının elinde tutsaktır. Bu cazı Seyyit'in öldürdüğü Guzende cazının karısıdır. Bu cazının iki oğlu vardır. Kimi görseler ya kebab eder ya da hapsederler. Kadın ansızın çıkagelir. Cazı efsun yapar, bulutlar peyda olur, her yer karanlık olur. Seyyit'in üzerine ateşler yağar. Seyyit o anda Hızır peygamberin duasını okur, cazılık bâtil olur. Seyyit Hızır peygamberin verdiği okla onu öldürür (252).

Seyyit, Guzende cazının oğlu tarafından kaçırılan padişahın kızını kurtarmak için Kafdağı'na gider. Bu dağda bulunan mağarada **kırk ifrit** zenci oturmaktadır. Seyyit bunların hepsinin başlarını keser, tutsak ettikleri padişahın kızını kurtarır (262).

Seyyit, kalede bulunan **Hilal** cazı ile beraberindeki kırk bin ifrit cazı ile savaşır. Hızır duasını okur, cazının sihirleri boşa çıkar (274-275).

2.9. Ucube Varlıklar

Seyyit bir gün denizin kenarında iken denizden bir sandık gelir. Sandığı dalgalar kenara iter. Seyyit sandığın kapağını açar, içinden güzel yüzlü bir yiğit çıkar. Bu yiğidin babasının önceden oğlu kızı olmazmış. Baba çocuğunun olması için kurbanlar kesmiş, sadakalar vermiş. Sonunda karısı hamile kalmış. Çocuk ilk doğduğunda bir **işkembe** gibiymiş, başı ayağı belirsizmiş. Vücudunda sadece iki delik varmış. Birinden nefes alır, diğerinden cerahat edermiş. Hekim ve cerrahlar tarafından buna bir anlam verilmemiş. Babası bir gün avda dört dervişle karşılaşmış. Bunların adları Musa, İsa, Davut ve Muhammed'miş. Babası bunların

dördünden de dua istemiş, oğlu hangisinin duasıyla şifa bulursa onun dinine girecekmış. Çocuk Muhammed'in duasıyla şifa bulmuş, bu işkemenin içinden çıkmış (267).

2.10. Perilerin Yardımı

Seyyit, perilerin sultanı olan **Tamus** ile görüşür. Seyyit, düşmanla savaşması için periler tarafından İstanbul'a getirilir (278-279).

Bir gün halifenin kızı Safiye Banu kaybolur. Kız, Rad Cazı tarafından kaçırılmıştır. Cazı onu yedi deniz ötede, Ayn el Katar denen yere götürmüştür. Seyyit halifenin kızını kurtarmaya gider. Yolda karşısına bir dev çıkar. Devın boyu kırk arşındır, kırmızı bir yüzü vardır, kuyruğundan ateş saçmaktadır. Bu dev Rad Cazı'dır. Çeşitli sihirlerden sonra cazı kaybolur. Yolda bir geyiğe rastlar. Geyiği bir türlü yakalayamaz. Peygamber ve evliyadan yardım ister. Hızır yardımına gelir. Kovaladığı geyiğin Rad Cazı'nın kızı olduğunu söyler. Hızır tarafından Tamus Peri'nin yanına götürülür. Tamus Peri, Seyyit'i Rad Cazı'nın yanına götürür. Seyyit, İsm-i Azam duasıyla cazının sihrini boşa çıkarır, cazıyı öldürür (305-310).

2.11. Sihirli Elma

Seyyit, denizde yolculuk yaparken karşısına bir ak dağ çıkar. Bu dağa çıkmak için yol ararken uykusu gelir ve uyur. Düşünde Hz. Ali'yi görür. Hz. Ali ona uyandığında çok garipliklerle karşılaşacağını, su yüzünde bir **elma** geleceğini, onu alıp yediğinde tüm dilleri konuşabileceğini söyler. Uyandığında su yüzünde bir elma görür, onu yer ve tüm dilleri konuşmaya başlar (269).

3. SONUÇ

Folklorik ürünlerin durağan bir anlamı yoktur. Onlar yeni bağlamlarda değişik sanat biçimlerinde yinelenir, biçimsel ve anlamsal dönüşümlere uğrayarak devingenliklerini sürdürürler. Folklor ürünleri sıklıkla kılık değiştirerek, dönüştürme ilkesine uygun olarak bir dönemden ötekine yinelenirler. Bu ürünler unutulma tehlikesi karşısında yeni yapıtlarda kullanıma sokularak yaşamlarını devam ettirirler. Bu anlamda folklorik ürünler geçmişten arta kalan şeyler değil, eskileri yeniden yaratarak ve yenileyerek sürekli yeni biçimler alan canlı birer varlıktır. Sürekli olarak geleneksel halk malzemelerine yeni anlamlar yüklenmektedir. Folklor ürünlerini unutulmaktan, müzeleşmekten kurtarmanın en etkili yolu onları yeni bağlamlarda alıntılanmak, yeniden kullanmak veya yeniden yazmaktır.

Battal Gazi anlatısı geçmişte olduğu gibi günümüzde de halk arasında merakla anlatılıp dinlenen, okunan ürünlerinden biridir. Konunun halk tarafından iyi bilinmesi ve çok sevilmesi anlatıcılar/yazarlar tarafından taklit edilmesini sağlamıştır. Metnin anlatıcıları/yazarları önceki metinlerden/farklı anlatı türlerinden halk tarafından iyi bilinen bazı motifleri almış, bunları ciddi/alaycı anlamda birtakım dönüşümlerle yeni bir yapıt oluşturmuşlardır. Anlatının türünü değiştirecek boyutta dönüşümlerle orijinal bir metin oluşturulmuştur. Oluşan bu yeni anlatı zaman zaman türsel bakımdan alt metinlerden farklılaşmıştır. Bu anlamda türsel dönüşümler meydana gelmiştir.

Battal Gazi Destanı'nda pek çok masal unsuru göze çarpmaktadır. Battal Gazi vahşî hayvanları kendisine hizmet ettirir, Hz. Hızır'la beraber hareket eder. Okuduğu dualarla zorlukların üstesinden gelir. Perilerle dostluk kurar, onlardan zaman zaman yardım alır. Ejderha ve cadılarla mücadele eder. Kafdağı'na ve Hindistan'a gider, göz açıp kapayıncaya kadar çok uzak yerlere ulaşır. Ateş onu yakmaz. Büyülü bir güce sahiptir. Efsanevi kahramanların silâhlarını kullanır. Bu özellikleriyle Battal Gazi Destanı, destandan masala geçişin en güzel örneklerinden biridir. Masal dünyasına has motif ve unsurları içinde çok yoğun bir şekilde barındırır. Destan metni, birtakım değişim ve dönüşüm sonucunda masal formuna girer. Sözlü geleneğin kalıplarının aktarılmasıyla oluşan anlatı, toplumun

ihtiyaçlarına, inanışlarına, beklentilerine göre değiştirilir. Anlatı yer ve zamanda birtakım dönüşümlere uğrar, üretildiği toplumun kültürünün anlayışıyla yeniden şekillenir.

Masal motiflerinin eklenmesiyle biçimsel açıdan “genişletme” yapılan metinde, bir yandan tarihsel ve coğrafi çerçevesindeki dönüşümler “öyküsel dönüşümü” sağlarken diğer taraftan olayların akışında meydana gelen değişimler (öykünün zaman ve yerindeki dönüşümün doğal sonucu olarak) “edimsel dönüşümler”i oluşturur. Anlatıda anlamsal dönüşümün bir türü olan “transmotivation” (örgesel-dönüşüm) da görülür. Masal motifleri anlatıdaki örgelerde bir değişim meydana getirir, destan metninde bulunmaması gereken başka örgelerin eklenmesiyle “transmotivation” (örgesel-dönüşüm) meydana gelir. Ancak açık ya da kapalı biçimde bir eylem veya eylemler bütününe bağlanmış olan değer ya da değerler dizgesinin bütünüyle yıkılıp yerine başkalarının getirilmesi söz konusu olmadığı için “transvalorisation” (değersel-dönüşüm)’dan söz edilemez.

KAYNAKÇA

- AKDENİZ, S. (2008). “Hikâyeden Romana ‘Soylu’ Bir Dönüşüm”. Millî Folklor, 79, 94-99.
- AKTULUM, K. (2007). Metinlerarası İlişkiler. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- AKTULUM, K. (2011). Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık. Ankara: Kanguru Yayınları.
- AKTULUM, K. (2013). Folklor ve Metinlerarasılık. Konya: Çizgi Kitabevi.
- ARAK, H. (2006). “Alman Halk Kahramanı Kral Rother ile Türk Halk Kahramanı Seyyid Battal Gazi’nin Tarihsel Gerçekliği”. Millî Folklor, 72, 47-57.
- ARAK, H. (2010). “Kral Rother ve Seyyid Battal Gazi Destanları’nda İstanbul’u Fethetme Mücadelesi”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3/11, 33-43.
- BARS, M. E. (2013). “Ziya Gökalp’ın ‘Arslan Basat’ Şiirine Metinlerarası Bir Bakış”. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi”, 2/1, 229-242.
- BARS, M. E. (2014). “Epik Anlatıdan Masala Ana-Metinlerin Ciddi Düzendeki Dönüşümüne Bir Örnek: Bey Böyrek”. Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9/6, 133-146.
- BAŞARAN, U. (2012). “Âşık İsmetî ile Kapı Güzeli Hikâyesi Bağlamında Türk Halk Hikâyelerinin Değişim ve Dönüşüm Dinamikleri”. Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7/3, 573-581.
- BAUMAN, R. (2008). “Tür, Performans ve Metinlerarasılığın Üretimi” (Çeviren: Yrd. Doç. Dr. Işıl ALTUN). Millî Folklor, 78, 114-122.
- BEKTAŞ, N. (2009). “Toplumcu Gerçekçilik Bağlamında Nazım Hikmet’in ‘Ferhad ile Şirin’ Oyununa Metinlerarası Bir Bakış”. Millî Folklor, 83, 41-47.
- BUĞRA, G. (2005a). “Çağdaş Kentte Sözel Anlatı Kalıplarının Parodiye Dönüşümü”. Millî Folklor, 67, 74-77.
- BUĞRA, G. (2005b). “Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre ‘Fıkra’nın Pazarlama’ Sektöründe Dönüşümü ve Fonksiyonları”. Millî Folklor, 67, 94-97.
- CİCİOĞLU, M. N. (2013). “Kırgız Türkçesiyle Yazılmış Olan Seyyid Battal Gazi Destanı Üzerine Bir İnceleme”. Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8/4, 427-440.
- ÇAMKARA, A. (2007). “Teknoloji ve Kültürel Endüstri: ‘Web’ten ‘Cep’e Alışların Dönüşümü”. Millî Folklor, 75, 27-29.
- DAŞDEMİR, Ö. (2013). “Yeniden-Yazılmış Bir Yusuf İle Züleyha Hikâyesi Üzerinde Metinlerarası Bir Okuma”. Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8/9, 1009-1018.

- DAŞDEMİR, Ö. (2014). "Erzurum Yöresi Türkülerinde Ana-Metinsel Dönüşümler". A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 51, 303-317.
- DEMİR, N.; M. D. ERDEM. (2006). "Türk Kültüründe Destan ve Battal Gazi Destanı". Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 1, 97-139.
- ERSOY, R. (2004). "Sözlü Kültür Ortamı Kaynaklarının Medyada Kullanımı Bağlamında Gaziantep'te Nevruzla İlgili Bir İnancın Dansa Dönüştürülmesi Serüveni". TÜBAR, XVI, 85-94.
- KÖKSAL, H. (2007). Battal Gazi Destanı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. F. (2004). Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖLÇER ÖZÜNEL, E. (2005). "Kel Ata'dan Keloğlan'a 'Hilebaz' Dönüşüm". Millî Folklor, 67, 47-52.
- ÖZAY, Y. (2009). "Metinlerarasılık ve Türk Halk Hikâyelerinde Ana-Metinsel Dönüşümler". Millî Folklor, 83, 6-18.
- TİMUROĞLU, S. (2005). "Battal Gazi Destanı Adlı Filme Alaycı Dönüştürüm Bağlamında Bir Yaklaşım". Millî Folklor, 67, 20-22.
- USLU, M. F. (2005). "Yeraltı Edebiyatında Sözel Anlatı Kalıplarının Dönüşümü". Millî Folklor, 67, 145-148.
- UYANIK, S. (2009). "Dede Korkut Anlatımlarında Metinlerarası Söylem". Millî Folklor, 83, 30-40.
- YAKICI, A. (2012). "Geleneksel Şiirden Türküye Dönüşümün Yaratıcı ve Aktarıcısı Olarak Âşık Veysel'in Kültürel Mirasa Katkısı". Millî Folklor, 93, 101-111.
- YEŞİL, N. (2005). "Sözlü Kompozisyondan Listeye, Listedden Stand-Up'a Fıkranın Dönüşümü: Türkleri Anlama Kılavuzu'na Eleştirel Bir Bakış". Millî Folklor, 67, 115-119.